

Sebastiano
Vassalli

Dva kostely

Pistorius & Olšanská

Sebastiano Vassalli
Dva kostely

Sebastiano
Vassalli

Dva kostely

Z italštiny přeložila Kateřina Vinšová

Pistorius & Olšanská
Příbram 2017

Questo libro è stato tradotto grazie ad un contributo alla traduzione assegnato dal Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale Italiano.

Tato kniha vychází za finanční podpory italského Ministerstva zahraničních věcí a mezinárodní spolupráce.

Vydání laskavě podpořilo rovněž Ministerstvo kultury České republiky.

MINISTERSTVO
KULTURY

© 2015-2017 Rizzoli Libri S.p.A. / BUR Rizzoli, Milan
Translation © Kateřina Vinšová, 2017

ISBN 978-80-7579-006-4 (PDF)
ISBN 978-80-87855-82-9 (tištěná kniha)

Tento příběh *Předmluva Sebastiana Vassallibo*

Tento příběh se stejně jako každý jiný odehrává v prostoru a v čase. V prostoru je jeho ústředním bodem jedna vysoká hora, již je z nížiny pod ní vidět na stovky kilometrů daleko a kterou jeden básník před mnoha lety nazval „Bílý štít“. Je součástí horského pásma zvaného Alpy, které se nachází ve středu naší staré Evropy a tvoří takříkajíc její páteř. Nosnou konstrukci. A právě tady, na této křižovatce kultur, národů a jazyků, se rodí další záchytný bod příběhu, který se chystám vyprávět, bod, jenž nám ho pomůže umístit v čase. Hudební celek provázený slovy. Hymna: *Internacionála*. Dnes už ji zpívá málokdo a málokdo ji pamatuje. *Internacionála* je symbolem doby, kterou jsme nechali za sebou, a je také symbolem jednoho náboženství: náboženství práce, pro něž se zapálila velká část světa a které dosud ještě trochu doutná.

„Práce osvobozuje.“ Tato věta, jež sama o sobě není nijak odpudivá, ale stala se odpudivou, protože byla napsaná železnými písmeny nad bránou vedoucí do ohrady otroků, shrnuje vůbec nejmýstižněji náboženství práce a ideu, kterou zastávalo. Velký sen, jaký se rodí z velkého neštěstí. Sen o definitivním osvobození; o zlatém věku, kdy už nikdo nebude sloužit druhému a kdy blahobyť a radost ze života budou konečně dostupné všem.

Před sto padesáti lety vznikla z toho snu hymna: *Internacionála*. Ta pak zněla po všech koutech světa, ale původně se zrodila v těchto horách a údolích kolem Bílého štítu, kde se náš příběh odehrává.

Autorem jejího textu je sice jistý Francouz Pierre Degeyter, ale podstatná hudební část existovala ještě před slovy a hrávala se v Alpách. Byla to „pochodová píseň“ od maestra Vincenza Petraliho

s názvem *Orobia*. Jak posléze došlo k tomu, že se z alpské písně stala hymna lidského rodu („Poslední bitva vzplála / Dejme se na pochod / Internacionála / je zítřka lidský rod“), zůstane tajemstvím, které pravděpodobně nikdy nikdo nerozluští. Jak známo, hudba je ta nejpřelétavější a nejsnáze zaslechnutelná věc na světě. Ale je pěkné a potěšující, že za nezdařenými revolucemi a zklamáními nadějemi, za krví a slzami válek se tají majestátní pohled na vysoké hory.

Je potěšující pomyšlení, že se vše rodí ze snu a že se to rodí tady; a že se potom vše znovu poskládá do ticha a velkoleposti tohoto kraje.

Tohle je příběh jedné alpské vesnice a mužů a žen žijících v epoše *Internacionály*. Dlouhé epoše trvající víc než sto let. Není to příběh velkého snu a není to ani příběh náboženství práce, kterému se v těchto horách a údolích nikdy nepodařilo slavit triumf; a tedy ho nelze vyprávět na jeho základě. Ale i tady žili v oné době muži a ženy, byla to jejich doba a jejich příběhy to dokazují.

I tady se snilo, jako všude...

Srpen 2009

Potom co byla oficiální hymnou Svazu sovětských socialistických republik a co provázela „dlouhý pochod“ prezidenta Mao Ce-tunga, potom co rozdmýchala spousty nadějí po celém světě, se může alpská píseň maestra Petraliho vrátit do ticha a poklidu míst, kde se zrodila, a počkat, až se ve světě prosadí nějaké nové náboženství. Velice pozemské a velice lidské náboženství. Teď už jediné, které může lidem slibovat spásu a jehož potřeba každým dnem citelně vzrůstá. Náboženství přírody a životního prostředí by se mohlo zrodit právě tady, v srdci naší staré Evropy, kde všechno začalo. Aby to všechno jednoho dne nemuselo skončit.

DVA KOSTELY
Jeho Veličenstvu Bílému štítu

I
Hora-Bůb

Všechno začalo čtyřmi výstřely, které se rozlehly tichem hor.

Všechno začalo nehybným tělem ve sněhu potřísněném krví a kouskem plíšku: něco jako odznak, který kdosi na tělo pohodil. Na tom odznaku, jenž bude dlouho přechováván v soudních archívech jako vrahův „podpis“ a tedy i jako základní poznatek vyšetřování, jsou plasticky vyvedená slova: UŽ ŽÁDNÍ SLUHOVÉ, UŽ ŽÁDNÍ PÁNI.

Jak se ukáže, tělo ležící nehybně na sněhu patřilo šestatřicetiletému strážmistrovi Ernestu Prandinimu, ženatému a v době těchto událostí otci dvouletého dítěte. Malý Luigi Prandini, syn oběti, si na svého otce neuchová žádnou živou vzpomínku. Až vyroste, pozná a zapamatuje si tvář muže s vlasy ostříhanými „na ježka“, přísný pohled a sevřené rty se svěšenými koutky. Fakticky ho pozná a zapamatuje si ho z fotografie, kterou má matka v ložnici na prádelníku v perletovém rámečku. Zato z otcova pohřbu utkví malému Luigimu v paměti pár kusých obrazů a zvuků, tonoucích v jakési mlze. Bude si pamatovat ozvěnu slov (nikoli slova, ale to, jak se rozléhala loděmi farního kostela v Oru) dvou smutečních projevů: faráře a jednoho důstojníka ze sboru karabiniérů, k němuž otec patřil. Bude si vzpomínat na sebe v náručí své Neposkvrněné matky a na tvář důstojníka, která se přiblíží k její tváři a řekne jí: „Víme, kdo jsou vrazi, a dopadneme je. Dávám vám své čestné slovo, že uděláme vše, abychom je předali spravedlnosti.“

(Později mu však řeknou, že otce zabil neznámý pašerák.)

Černobíle se mu bude vybavovat pohřební průvod. Muži a ženy bez tváří kráčející k vesnickému hřbitovu a pomalé odbíjení zvonů.

Bim bam. Bim bam.

Takové jsou první vzpomínky naší první postavy. Takhle začíná její život, pohřbem; potom ale vzpomínky zvolna začnou na sebe navazovat a bude z nich dětství plné her a dobrodružství ve vesnici jménem Oro (tedy „zlato“) nazvané tak kvůli dolům, které je dosud vidět na úbočí hory a které, jak říkají starci, kdysi tím vzácným kovem oplývaly. Právě ty opuštěné doly jsou místem her (nebezpečných) a dobrodružství (někdy i smrtelných) a děti mají přísně zakázáno tam chodit; občas se v nich některé ztratí nebo spadne do šachty, odkud se nedá dostat. Dalším místem her a průzkumů pro malého Luigiho a jeho kamarády je řečiště řeky stékající z Bílého štítu, které budeme říkat Velká (stejně jako budeme nazývat Velké i údolí, v němž vesnice Oro leží), na rozdíl od jejího přítoku Malé řeky a pro rozlišení dvou údolí, v nichž žijí naše postavy a kde dojde i k nejdůležitějším událostem našeho příběhu. Pochopitelně obě údolí, Velké i Malé, stejně jako Bílý štít se na zeměpisných mapách jmenují jinak. Pokud by někdo chtěl zjistit jejich pravá jména, nedá mu to velkou námahu; možná pak ale pochopí, že prostor, v němž se odehrávají příběhy, není stejný jako prostor našeho každodenního života, a že když ho budeme vyhledávat v atlasech, nakonec tím o něco, ne-li o všechno přijdeme.

Pochopí důvod těch smyšlených jmen: Velké údolí a Malé údolí.

Bílý štít.

Ale vraťme se k naší první postavě a jejímu dětství.

Dětství a dospívání Luigiho Prandiniho a všech ostatních dětí jako on, které žijí ve stejné době a v těchto údolích kolem vysoké hory, ovládá náboženství a jeho symboly. Jednak obrazy ve farním

kostele v Oru, zasvěceném archandělu Michalovi, které znázorňují poslední soud s blahoslavenými na jedné straně, zatracenými na opačné straně a pánembohem jako soudcem uprostřed. Dále proslovy a kázání těch, kteří řídí život a smrt, tedy kněží. Pak utkvělé představy paní Neposkvrněné, Luigiho matky; ta se po manželově smrti uzavře do svého světa pobožností, náboženských obřadů, rozjímání a nakonec, až syn dospěje, vstoupí do kláštera. A také spousta kostelů a kapliček roztroušených po horách s obrazy Panny Marie a svatého Kryštofa, světce přenášejícího do bezpečí duše přes řeku hříchu a patrona našich údolí. Avšak nade vším v údolí Velké řeky a v myšlenkách těch, kteří se tu narodili a kteří tu žijí, je přítomnost Boha, jenž přebývá ve vysoké hoře a alespoň v určitém smyslu je sám vysokou horou.

Povíme si o ní?

Chce-li člověk doopravdy znát tato místa, musí znát i pověsti, které se v zimě vyprávějí u krbu a které poslouchá i malý Luigi s očima navrch hlavy. Podle těchto pověstí není Bílý štít jen obrazem Boha a místem, kde přebývá na zemi, tedy svět vezdejší. Je to i onen svět, místo, kde každý, až umře, skončí. Je to ráj a peklo. Ráj se nachází na druhé straně hory, v údolí, kde kytky kvetou celý rok, výhonky raší samy od sebe a kde žijí zvířata všeho druhu, neobyčejně krotká díky podnebí a hojnosti potravy. Jsou tam lvi, tygři, papoušci. Jsou tam, jak jinak, rajští ptáci (rajky). To místo, kde kdysi žili naši předci, se jmenuje „Ztracené údolí“ a v minulosti se tam pár lidí snažilo dostat. Podle vyprávění starců vyrazilo z Ora jednoho, dnes již dávného letního dne sedm mladíků vybavených provazy a žebříky, aby se přes horu dostali do ráje. Pochopitelně do něho nedošli: do ráje se zaživa dostat nelze. Zahlédli však údolí na dálku a vynalezli sport: alpinismus...

Peklo je pod ledovci Bílého štítu. Přidržíme-li se toho, co se vypráví u krbu, pak podnebí v těchto místech bývalo kdysi zcela jiné než dnes a na naší hoře stálo město plné mužů a žen, kteří

uráželi Boha svou zpupností a nemravností. A tak je Bůh potrestal. Seslal na ně ohromnou vánici: celé metry sněhu, které pak tuhá zima změnila v led. A pod ním dodnes končí zlí lidé; proto ve dnech a měsících tání je zpod ledovce slyšet pláč, kvílení a skřípění zubů duší odsouzených k věčnému utrpení.

Ze tří království věčnosti, říkají starci, se jen očištec nenachází na vysoké hoře a bylo by marné ho tam hledat. Je v lidských přibytcích Velkého údolí a ostatních údolí kolem Bílého štítu; v oněch vesnicích, kde je život tak krušný a neutěšený a strasti jsou tak velké, že i Bůh k tomu musí přihlédnout, když odměňuje a trestá. Kdo se narodí na horách, odpykává si očištec už za života. Ale o tom a o podmínkách života v horách budeme mluvit později.

Malý Luigi roste. Je to poslušný chlapec, přemýšlivý, učení mu jde snadno a podle pana učitele Pina z obecné školy v Oru „by byla věčná škoda nedat ho na studia“. V jedenácti letech ho pošlou do církevní školy v Roccapianě, kde se děti dělí na bohaté a chudé podle toho, jak vysoké stravné platí; a on pochopitelně spí a jí s chudými. Právě tady, v církevní škole v Roccapianě začíná naše postava uvažovat o nespravedlnostech světa a poznamenávat si své myšlenky do jakéhosi deníku, kam si zapisuje i první básničky. A právě tady začíná mít první pochybnosti o existenci Boha. Možná proto, že z Roccapiany není Bůh vidět, nebo aby-
chom byli přesnější, není vidět Bílý štít, který zůstává skrytý za několika nižšími horami. Zato je vidět skalnatý svah zvaný Svátá hora, posetý kostely. (Svaté hoře a jejímu zakladateli věnujeme jednu z kapitol našeho příběhu.) Anebo protože si myslí, že kdyby Bůh opravdu existoval a byl otcem všech, nestrpěl by na světě tolik nespravedlnosti.

Kdoví.

Pár poznámek o místu zvaném Roccapiana.

Roccapiana je malé městečko na půl cesty mezi nížinou a Bílým štítem. Je to okresní město Velkého údolí a všech dalších, která

sem ústí. Je to město plné kostelů a klášterů, kde se z mužů a žen zdejšího kraje můžou bez velké námahy stát světci, pokud si myslí, že je to cílem jejich života; ale je tu i pár heren, a to už v dobách našeho příběhu, pro ty, kteří se chtějí zruinovat hazardní hrou. A pro ty nejzhýralejší je tu nevěstinec (neznámo proč zvaný Čajovna), o němž se bájí ve všech chlapeckých internátech přes den a hlavně večer. (Než jim ve společných noclehárnách zhasnou světlo, si chlapci povídají. Říkají: „V den, kdy mi bude osmnáct a pustí mě dovnitř, tam zůstanu celou noc. Až tam přijdu, zachraň se, kdo můžeš,“ a tak podobně.) Někdo z větších chlapců, kdo už nosí dlouhé kalhoty a tvrdí, že se mu tam podařilo dostat na občanský průkaz svého staršího bratra nebo bratrance, líčí potichu podrobnosti, při nichž zůstanou všichni paf a říkají si: „To jako doopravdy?“ Jak v noclehárnách chudých, tak i bohatých. Chlapci v Roccapianě usínají každý večer s myšlenkou na ženy z Čajovny: „Já chci macatou. Já chci mladou. Já je chci všechny...“

V šestnácti letech vstoupí Luigi do semináře; ne že by si doopravdy přál stát se knězem (teď už je přesvědčený, že Bůh neexistuje, a i kdyby existoval, nemusíme si ho všímat, jako si on nevšímá nás), ale protože nemá jinou možnost, jak pokračovat ve studiu a dokončit ho, když už jednou začal. Ostatně nerozhodoval o tom sám. Rozhodla paní Neposkvrněná, když si promluvila s farářem v Oru. Vzala si syna stranou a vysvětlila mu, že první běh studia v semináři „se rovná gymnáziu a učitelskému ústavu. Jestli se ti tedy nebude chtít pokračovat a stát se knězem, budeš mít aspoň diplom, který ti umožní najít si práci v kanceláři nebo jako učitel“.

O sobě ovšem paní Neposkvrněná rozhodla už dávno. Jakmile bude o jejího syna postaráno, vstoupí do kláštera: „Slíbila jsem to nebožtíkovi tvému otci v den jeho pohřbu. Řekla jsem mu, že po něm už v mém životě žádný muž nebude a že jakmile vyrostěš, složím slib.“

V semináři Luigi přečte (potají) všechny knihy, které mu půjčují spolužáci, včetně několika zakázaných románů a několika brožurek socialistické propagandy. Píše básničky plné zvolacích vět a přídavných jmen a posílá je anonymně jedné dívce, do níž je zamilovaný: jistě Aldě, prodavačce v parfumerii. Tu to nejdřív udiví a taky trochu vyplaší, ale pak začne jeho básničkami bavit kamarádky. Luigi složí učitelské zkoušky a obdrží diplom. Po vojenské službě ve sboru alpínů a po několika letech suplování na obecných školách v Roccapianě a okolí vyhraje konečně naše postava konkurs a je umístěna do vesnice zvané Rocca di Sasso ležící v horní části údolí Malé řeky.

A právě tady se s ní setkáváme. Na návsi před Alpským penzionem a koloniálem; čeká tam jako každé ráno na autobus, který přiváží školáky z osad a dalších vesnic v údolí.

Jaký je pan učitel Luigi Prandini v sedmadvaceti letech?

První z našich postav (v pořadí, jak se objevují) je muž středního vzrůstu s kaštanově hnědými, nakrátko zastřiženými vlasy a knírem, který si nechal narůst „na zkoušku“ a posléze ho oholí, protože se mu nelíbí. Podle toho, jak se obléká a chová, je jasné, že chce vypadat starší, než ve skutečnosti je. Kouří dýmku a někdo z jeho žáků mu začne říkat Lulka, ale to ještě není jeho pravá přezdívka. (Přezdívky jsou v Rocca di Sasso vážná věc.) Nosí sametové sako, pořád to samé, a v hodinách vyučování si ho chrání před křídou a skvrnami od inkoustu černými klotovými rukávy sahajícími až nad loket. V kapsičce saka má zastrčený rudý hedvábný kapesník, který zpočátku, když do vsi přišel, ještě nenosil a který když se objevil, se stal znakem jisté výzvy a odlišnosti toho, kdo ho nosí, vůči okolí.

Praporem.

Když před dvěma lety přišel nový učitel do Rocca di Sasso, hned se všem zalíbil, i faráři a starostovi, protože vypadal vážně jako slušný mladík a protože jeho předchůdce, nebožtíka Serena

přezdívaného pro jeho ošklivost Čort („čert“), po tolika letech služby nikdo nežel. Byl to lenivý, zanedbaný člověk, který mluvil nářečím i ve škole a který si poslední dobou zvykl dát si už po ránu o pár skleniček víc, než bylo radno. Spousta lidí ve vesnici to uvíjala: „Konečně tu budeme mít opravdového učitele!“

Rozdíl oproti předchůdci byl okamžitě znát. Pan učitel Prandini, v tom jsou všichni zajedno, je člověk, který ve věcech gramatiky a aritmetiky nikomu nic nedaruje; je přísný, ale dokáže si žáky získat, protože je učí spoustu věcí, které se v Malém údolí nikdy neučily a které zná jen málokdo. I z dospělých. Vykládá jim, jak se jmenují různé druhy mraků, co to je blesk, jak a proč se rodí telata a taky děti, proč slunce a měsíc vycházejí a zapadají, co to jsou hvězdy. Každý den, když se děti vrátí ze školy, mají svým rodičům co vyprávět. O věcech, o nichž rodiče neměli zdání a které je přimějí se ptát: „Jseš si tím jistý?“

To píšou v učebnici? Říkal to pan učitel?“

Později ale vyšly najevo i vady. První vadou pana učitele Prandiniho je, že v neděli nechodí do kostela, jak by měl chodit každý a učitel především, aby šel příkladem; a ve škole nevyžaduje, aby se žáci na začátku a na konci vyučování pomodlili. Druhou vadou je, že čte socialistické noviny. Je to socialista a možná dokonce ateista; a tenhle fakt, který nemůže projít bez povšimnutí, protože on sám se s tím netají, naopak v tom zřejmě nachází zalíbení, mu získal řadu nepřátel. Na návsi došlo ke střetu se starým farářem donem Ignaziem přezdívaným Funebrák. (Pro jeho pohřební vzhled a protože se nikdy nesměje.) Pan učitel vykládal ve třídě o evangeliích a prohlásil, že ten slavný Ježíš Kristus byl v podstatě první socialista, kterého pronásledovali a ukřižovali tehdejší kněží; načez si na něj starý farář počkal před školou, a kdo byl u toho, říkal, že „se sice do sebe nepustili, ale chybělo jen málo“. Na jedné straně don Funebrák s krucifixem v ruce nařkl pana učitele Prandiniho, že je „bezbožník a budí pohoršení“, a vyzval ho,

aby poklekl a kál se. Na druhé straně mu naše postava po prvním momentu překvapení odpověděla, že náboženství „je opium lidstva“ a že by udělal líp, kdyby ten krucifix schoval a nemával jím takhle přede všemi: „Právě takoví fráteři, jako jsi ty, odsoudili chudáka Krista k smrti!“

(„Ještě štěstí,“ říkaly kmotry, „že je don Ignazio hluchý jako pařez. Kdyby to slyšel, kdoví jak by to dopadlo!“)

Děti utekly domů nebo se schovaly v autobuse a ve vesnici se pak o té příhodě mluvilo celé týdny. Některé matky chtěly dokonce vzít děti ze školy; ale to nešlo, protože škola je povinná a učitele si bohužel nelze vybírat! Je třeba brát je takové, jací jsou. Pokud jde o faráře dona Funebráka, místní zbožní hlásili, že jak zaslechne o učiteli, pokřičuje se. Pronese: „Jeho předchůdce vypadal jako čert a tak se mu i říkalo, ale tenhle je mnohem nebezpečnější. Je to zosobněný Belzebub!“

Ke střetu se starostou Rocca di Sasso, se zeměměřičem Eusebiem, přezdívaným Pukl („kozel“) pro jeho tvrdohlavost (ale ta přezdívka se u nich dědí, tvrdí starci, v té rodině jsou samí paličáci), došlo kvůli dítěti, které učitel přijal do školy a které podle starosty přijmout neměl. Celý spor se točí kolem chlapcovy matky, jisté Marie Carly, které ve vesnici všichni říkají Maruna a která v osmnácti utekla z domova a vrátila se s outěžkem. Chlapec je Marunin syn, plod jejího mladistvého poklesku, nebo jak říkají kmotry „dítě hříchu“. Jmenuje se Carlino, a když nadešla chvíle, aby i on začal chodit do školy, dovedla ho matka do vesnice a svěřila ho učiteli; tím vyvolala vzpouru ostatních matek, které nechtěly, aby dítě hříchu bylo ve třídě s jejich ratolestmi. Ohrazovaly se, že starosta Pukl je stejného názoru a že pro takové děti jako Carlino jsou ve městě speciální školy; říká se jim „školská zařízení“. „Tam ať chodí takoví jako on, co ani nejsou pokřtění a nežijou v Boží milosti!“

Několik dní se jim to učitel snažil rozmluvit. Vysvětloval jim, že děti jsou všechny stejné, nezávisle na prohřešcích rodičů. Carlino taky: „Je to úplně normální kluk,“ řekl jim, „zapsaný v matrice jako ostatní. Taky má povinnost chodit do školy a já zas mám povinnost ho přijmout.“

„My ho tam nechceme,“ odpovídaly ženské. „Nemůže chodit do třídy s našimi dětmi.“ Vyvalovaly oči, lomily rukama a povykovaly: „Je to dítě hříchu! Není pokřtěný!“

Nakonec zasáhli „královští“ karabiniéři, jak se jim tenkrát říkalo. V době našeho příběhu totiž ještě v údolích kolem Bílého štítu panoval král a karabiniéři byli jeho vojáci: královští vojáci pověření udržováním veřejného pořádku. Strážmistr Esposito, velitel posádky ve Velkém údolí, kterého učitel informoval telegramem, přijel na motocyklu do Rocca di Sasso a pohrozil starostovi Puklovi, že pokud protesty matek neustanou, nahlásí ho za narušení chodu jedné z veřejných služeb: v tomto případě školy.

„Děti se zkrátka vrátí do třídy. Vyjádřil jsem se dost jasně?“

Pan učitel Prandini a Maruna se při těch událostech seznámili a pak se začali i scházet. Nežijí spolu, protože on bydlí v Rocca di Sasso, kdežto ona v osadě Pianebasse; ale žijí v hříchu. O tom, jak tvrdí kmotry, není sporu.

Pár informací o hříšné Marii Carle přezdívané Maruna.

Maruně je dvacet pět let. Je to pěkná ženská, vysoká a statná, s hustými tmavými vlasy. Pracuje s mužskými na polích a ve stájích a dokonce ji viděli, jak zedníčí na lešeních a na střechách. Obléká se jako chlap, nosí barchetové kalhoty a vesty, které si v zimě sama šije. Mluví, kleje a nadává jako chlap. Po obědě si vždycky vykouří cigaretu. Noviny nečte, ale chlubí se, že je „moderní“ a že se celý život chovala „moderně“. Proto, jak říká, měla dítě mimo manželský vztah a necítila potřebu dát ho pokřtít, protože svatba a křest jsou stejně zastaralé jako předsudky jejich sousedů.

Je to něco, co brzy upadne v zapomnění. Jednou, když byl Carlino u dědečka a babičky a Maruna byla s učitelem, vyprávěla mu svůj příběh.

Řekla mu, že když byla malá, nechávali ji rodiče spát v komůrce. Aby překonala strach ze tmy, vymyslela si přítele; říkala mu Alberto a mluvila s ním nahlas, dokud oba neusnuli. Občas se přišla do komůrky podívat matka, jestli Maria Carla spí. Slyšela ji mumlat si něco pod peřinou a řekla manželovi: „Spí, ale mluví ze spaní.“

Když bylo Marii Carle patnáct, potkala Alberta. Byl to chlapec z města a jednou v létě jí pomohl odnést domů otep roští, kterou jí rodiče poslali nasbírat do lesa. Další léto byl jiný Alberto, který jí slíbil, že se vrátí a vezme si ji, ale už se neukázal. Třetí Alberto se objevil o dva roky později a zdálo se, že je to ten pravý. Maria Carla utekla za ním z domova, jenže zjistila, že už je ženatý. Když ho znovu vyhledala, aby mu řekla, že s ním čeká dítě, choval se k ní jako k ničemnici. Křičel na ni: „Já tě v životě neviděl, neznám tě. Co po mně chceš?“

Jestli ještě jednou přijdeš otravovat, zavolám policii!“

Po posledním Albertovi, po tom třetím, a když se jí narodil syn, zapřísahala se Maruna, že v jejím životě už žádní muži nebudou, už nikdy. Jenomže přišel pan učitel Prandini se svým rudým kapesníkem v kapsičce a se svým tak jednoduchým a tak moderním uvažováním, že se jí srdce rozbušilo počtvrté... Řekla si: „Co bych ho odmítala? Aby ho dostala nějaká jiná?“

Autobus, který nás veze do Rocca di Sasso, pořád ještě tak trochu připomíná dostavníky z dob minulých, ale koně má uzavřené pod kapotou a tak silné, že mu umožní překonat serpentiny na posledním úseku silnice. Má houkačku, které se zatím neříká „klakson“ a na niž řidič troubí před každou zatáčkou tím, že prsty stiskne gumový balonek. Ten zvuk, který ozvěna opakuje a násobí, se rozléhá po horách dvakrát denně, při příjezdu a při odjezdu autobusu, a stal se jedním z hlasů údolí, stejně jako odbíjení zvonů nebo šumění řeky; to však trvá od počátku světa a nikdy neskončí.

Autobus je jediný automobil v celém Malém údolí; a jako správný puntičkáři bychom měli dodat, že v době, kdy náš příběh začíná, byl v itaštině automobil mužského rodu, zatímco o pár let později začne být rodu ženského, až se mu hrany zaoblí a karosérie už nebudou jen černé jako na počátku, nýbrž barevné a tu a tam se zablyští chromováním. Přijel sem poprvé před třemi lety a ve všech vesnicích, jimiž projížděl, byl mohutně vítán a oslavován: všude prapory, květiny a tleskající lid. V Rocca di Sasso, která je nejenom nejvýznamnější, ale i nejvyš položenou vesnicí v údolí, se všichni obyvatelé sešli na návsi, aby se zúčastnili události, kterou starosta Pukl ve svém uvítacím projevu neváhal označit za „historickou“. Byl tu farář don Funebrák se dvěma ministranty, aby autobusu poželal a svěřil ho pod Boží ochranu; byl tu pan Gino přezdíváný Bimbam, který řídil farní sbor, tak jako každou neděli v kostele.

Na oslavu příjezdu autobusu zazpíval sbor vlasteneckou píseň. Pár poznámek o panu Ginovi přezdíváném Bimbam.

Pan Gino je vyhlášený muzikant v celém údolí, ale nejen to. Především je přednostou poštovního úřadu; a dále místostarostou v Rocca di Sasso pověřeným zastupovat zeměměřiče Eusebia, pokud ten onemocní nebo musí do města. Je to muž mezi padesátkou a šedesátkou, podsaditý, s tvářemi prokvetlými nafialovělými žilkami, naznačujícími, že má zálibu v alkoholických nápojích. (Zálibu celkem vzato obecnou v údolích kolem Bílého štítu a vůbec ve všech alpských údolích.) Jeho hlavním rysem ale je huňaté černé obočí, díky němuž vypadá jako bubák. Když si děti v Rocca di Sasso staví hlavu, maminky jim pohrozí: „Že na tebe zavolám pana Gina!“

Přezdívkou Bimbam, podle starců z vesnice, zdědil po jednom předkovi kostelníkovi, zakladateli rodu všech Bimbamů v údolí. Další informace týkající se naší postavy říkají, že ve městě studoval hudbu, když chodil na obchodní školu. (Je účetní.) Že je starý mládenec a žije se svou sestrou Marií Assuntou, taky zvanou Bimbamová.

Ale vraťme se k autobusu v Malém údolí: už v době, kdy před třemi lety jel nahoru poprvé, ho řídil stejný řidič, který s ním jezdí i dnes a který je jedním z hlavních hrdinů našeho příběhu.

Jmenuje se Anselmo, ale všichni mu říkají Ansimino. O něm si povíme o kousek dál.

Každé ráno v půl osmé vyjíždí autobus z městečka Roccapiana, a když vystoupá Velkým údolím o kus výš, vydá se silnicí do druhého údolí: toho našeho. V něm udělá čtyři pravidelné několikaminutové zastávky.

(Jsou možné i jiné zastávky, na požádání, pokud někdo potřebuje nastoupit nebo vystoupit kdekoli na trase. Stačí dát řidiči vědět nebo na něj zvenčí zamávat.)

První pravidelná zastávka je ve vesnici Crosa, které se pravděpodobně tak říká, protože leží na soutoku dvou řek (Crosa od toho, že se tam řeky „kříží“), z Malého a z Velkého údolí.

Druhá pravidelná zastávka je ve vesnici Sant'Orso, kde mají kostel celý zdobený uvnitř i zvenku příběhy svatého Ursa, který vesnici dává jméno a chrání domácí zvířata před chorobami.

Třetí pravidelná zastávka je v osadě Pianebasse, kde se údolí rozprostírá do šířky. Tady bydlí přítelkyně pana učitele Prandiniho Maruna se svým synem Carlinem; ten každé ráno čeká na autobus, aby jím jel do školy, s aktovkou v jedné ruce a sáčkem se svačinou v druhé.

A konečně čtvrtá zastávka se dělá někde uprostřed posledního úseku silnice mezi Pianebasse a Rocca di Sasso; v místě, kde je stoupání tak prudké, že autobus musí být lehčí, aby ho zdolal, a cestující jsou vyzváni, aby vystoupili. („Za to může silnice,“ vysvětluje pokaždé řidič, „původně byla pro mezky a pro osly, ne pro automobily.“ Tahle poslední zastávka je nedaleko kapličky zasvěcené Panně Marii Růžencové, z níž se od té doby, co tu jezdí autobus, stala pro všechny Panna Maria Poblitá. (Čímž nikdo nemíní urážet blahoslavenou Pannu Marii, aby bylo jasno! Jenom se změnila její funkce, od růžence pro ty, kteří přišli pěšky, po zvracení těch, kteří jedou autobusem.)

A už jsme tady.

Rocca di Sasso, podle zdejších Skalisko, je ústředním bodem našeho příběhu a také místem, kde žijí naše postavy. Bílý štít odsud není vidět, zato je vidět pár vrcholků, které vesnici obklopují a přirozeně uzavírají do kotliny lesů a pastvin. Na kolorovaných pohlednicích, jež se dají zakoupit v místním koloniálu, je vždy uprostřed ostrý skalní vrcholek zvaný Červený roh, kde pramení Malá řeka a od kterého se v létě při západu slunce odrážejí poslední paprsky. Pod Červeným rohem jsou na pohlednicích a pochopitelně i ve skutečnosti vysokohorské pastviny místa zvaného Pianaccia. Vpravo je hora jménem Pila, která by se ani jinak jmenovat nemohla, jak je zubatá. Mezi Červeným rohem a Pilou je průsmyk, vedoucí do dalšího údolí, jemuž se říká Krysí: ale ne

proto, že by tam nahoře žili tihle odpudiví hlodavci, kteří se naopak běžně vyskytují v lidmi obydlených místech, nýbrž proto, že ve zdejší nářečí se tak nazývají keře pěnišníků, takže vlastně Krysí průsmyk znamená Pěnišníkový průsmyk. Nalevo od Červeného rohu je hora jménem Placka, která vypadá jako kulatá široká skalní hradba. Vedle téhle hory se tyčí pyramida z kamení řečená Griccia a pod Gricciou je další průsmyk zvaný Grondana, který leží níž než Krysí, ale je prakticky nepřístupný, zvláště v zimě.

To je „celkový pohled“ na Rocca di Sasso, jak ho předvádějí pohlednice. Když ale vystoupíme z autobusu, nepozvedneme zrak, nýbrž se rozhlédneme kolem, uvidíme shluk většinou kamenných stavení, se střechami z kamene a s typickými dřevěnými balkony, které v létě bývají plné květin. Uvidíme jedinou zdejší náves, jiná tu není, kam přijel autobus a která je středem všeho dění ve vesnici. Návsí vévodí farní kostel zasvěcený svatému patronovi Malého i Velkého údolí: svatému Kryštofovi. Ten chrání místní před záplavami a sesuvy půdy a před všemi pohromami způsobenými vodou. Lidová pověra praví, že kdo se podívá na jeho obraz, nezemře ten den nečekanou smrtí. Proto je svatý Kryštof znázorněn na našem kostele na fresce přes celé průčelí a najdeme ho víceméně všude v našich údolích, v kostelech a kaplích, které mu jsou zasvěcené, všude tam, kde si lidé myslí, že by jeho přítomnost mohla být užitečná.

Je to obr, který přechází rozvodněnou řeku, opírá se o kůl a na rameni nese dítě: malého Ježíška. Ale i duši toho, kdo ho žádá, aby byl bezpečně přenesen přes řeku hříchu.

Vedle kostela je fara, kde žije farář don Ignazio a vikář don Filippo, přezdívaný don Lamželezo pro svou statnou postavu a fyzickou sílu. Půjdeme-li dál po této straně návsí, uvidíme posléze radnici, která má v patře balkon tvořící podloubí, podpírané jediným sloupem, a pod tímto podloubím uvidíme nástěnku s vývěskami a oznámeními. Z balkonu vlaje prapor, vyšisovaný rů-

znými nepřízněmi počasí tak, že má teď jen jednu barvu: špinavě bílou s náznakem nazelenalé na jedné straně a narudlé na druhé. Vedle radnice je budova školy s nápisem OBEČNÁ ŠKOLA nad vchodem. Potom je ulička a za tou uličkou je poštovní úřad pana Gina Bimbama, s nímž jsme už měli příležitost se seznámit.

Na druhé straně návsí stojí proti radnici koloniál, kterému někteří ve vsi zatvrzele říkají „monopol“, protože se tam prodává i státní monopolní zboží, jako jsou poštovní známky a doutníky. Nad koloniálem visí vývěsní štít s nápisem U PARENZOVI MULY a s hlavou mezka (vlastně muly) namalovanou červeně na zeleném podkladu. Štít je obvykle to první, čeho si člověk všimne, když vystoupí z autobusu, a co taky nejvíc budí zvědavost u cizích lidí. Občas se někdo zastaví a přečte nahlas: „U Parenzovy muly.“ Někdo se zeptá řidiče: „Co to znamená?“

„Nic to neznám,“ odpovídá řidič. „Tak se ten krám jmenuje.“

Majitel koloniálu pan Giacomo je muž mezi padesátkou a šedesátkou, malého vzrůstu a neduživý, který má potupnou předzívku: Záprtek. Když chce po něm někdo vědět, co znamená ten štít, řekne mu, že se nechal inspirovat písničkou, kterou slyšel kdysi zamlada při procesí k jednomu poutnímu kostelu. V té písničce se zpívalo o mule, která si pořídila krám a prodávala všechno možné, přesně jak to chtěl i on: „Já tenkrát ještě obchod neměl, ale ten nápad se mi zalíbil, protože jsem taky chtěl prodávat všechno. Když jsem otevřel koloniál, nazval jsem ho U Parenzovy muly a nechápu, co je na tom jméně tak divného a proč se mě všichni chodí ptát, co znamená. Snad není až tak těžké to pochopit?“

Parenzova mula je zkrátka mula chlapíka, který se jmenuje Parenzo. A že si mula otevře krám, to je jen legrace. To je všechno.“

Lidé odjinud mu ohromeně naslouchají. „Ale tam, kde se tahle písnička zpívá,“ namítají, „neznamená mula samici od křížence osla a kobyly! Muly jsou nezadaná děvčata; já nevím, jak jim říkáte tady v údolích. Zkrátka holky na vdávání.“

Když mu tohle někdo poví, pan Giacomo se pokaždé rozhněvá. Zvolá: „Ale prosím vás!“

A pak dopáleně dodá: „To jsem už slyšel a myslíte, že si z toho něco dělám? Když někdo nezná význam slov, měl by radši mlčet. Muly jsou muly a děvčata jsou děvčata. To by tak scházelo!“

Vedle koloniálu je hotýlek s dřevěným vyřezaným nápisem: ALPSKÝ PENZION, vyvedeným mezi dvěma horskými protěžemi. Právě tady zastavuje každý den autobus; a tady taky končí naše obchůzka návsi s výkladem o všem, co ve vesnici stojí za povšimnutí. Jenom jeden veřejný lokál, hostinec U Mostu, mohl z našeho výčtu uniknout, protože není na návsi a ani není z návsi vidět. Je o kus dál za kostelem, vedle mostu přes Malou řeku.

Každé ráno čekává na příjezd autobusu dost lidí. Hlavně ve všední dny. Je tu listonoš Gottardo přezdívaný Pavián, který si chodí pro došlou poštu: autobus totiž slouží i na doručování poštovních zásilek. Pokud jde o listonošovu přezdívkou, měli bychom asi vysvětlit, že se netýká ani tak jeho vzhledu, ale znamená i něco jako „opilec“. „Táhnout paviána“ v mluvě zdejších údolí totiž je totéž jako opít se, ale ne jen tak zlehka, nýbrž pořádně a nadlouho; k tomu je třeba dodat, že listonoš Gottardo je považovaný za odborníka na tahání paviánů. Odtud jeho přezdívkou.

Další, kdo chodí čekat každé ráno na autobus, je naše první postava pan učitel Prandini: přebírá tu do své péče děti z osad a vodí je do školy na druhé straně návsi. Aby si zkrátil čekání, povídá si obvykle pan učitel s mladým Giulianem Záprtkem, synem majitele koloniálu; ten tu zas čeká na noviny, aby je odnesl do krámu. Parenzova mula totiž vedle doutníků a kolkovaných formulářů, pečiva, oleje a uzenin, dřeváků, klobouků a rybářských udic prodává i noviny. Přesně jako ta dívka z písničky: „A všechno prodávala, a všechno prodávala.“

Pár poznámek o Giulianu Záprtkovi, synu majitele koloniálu pana Giacomu, po němž zdědil (nezaslouženě) onu přezdívkou.

Ve chvíli, kdy náš příběh začíná, je Giulianovi dvacet sedm let, jako panu učiteli Prandinimu a jako řidiči autobusu Ansiminovi. Je to dlouhán s klátivýma nohama, růžovými, zdravím kypícími tvářemi, takže jeho postava moc neodpovídá zděděné přezdívce Záprtek. Je obětí svého otce Giacomu, který si pro něj usmyslel, ještě než se Giuliano vůbec narodil, že i on bude kupec; a taky že když chtěl v životě začít s něčím jiným, otec mu v tom pokaždé zabránil. Pan Giacomo Záprtek, v tom jsou všichni ve vesnici zajedno, navzdory svému křehkému vzhledu a své úslužnosti k zákazníkům, je doma tyran, s manželkou nakládá jako se služkou a nejstarší dceru Iolandu dohnal k tomu, že utekla z domova, aby si mohla vzít muže, který se jí líbil (a ne toho, co se líbil otcí). Když mu Giuliano v jedenácti letech řekl, že by chtěl jít do Roccapiany do internátu pokračovat ve studiu, pan Giacomo se rozesmál: „Na to, co potřebuješ v krámě,“ odpověděl mu, „ti škola, kterou jsi vychodil, stačí ažaž, a o to, co by ses měl ještě naučit, se postarám sám.“

Ve dvaceti byl Giuliano na vojně u granátníků a měl pocit, že začal žít, daleko od Parenzovy muly a od otce. Podal si žádost, aby mohl v armádě zůstat. Jeho nadřízení tomu byli naklonění, ale pan Giacomo se přiřítil do města a tak strašně vyváděl, vyhrožoval a plakal, že nakonec dosáhl svého. Giulianova žádost byla v jeho přítomnosti roztrhána a zdálo se, že s jeho souhlasem.

Proč se Giuliano svému otci nevzepře, to nikdo neví. Místní kmotry tvrdí: „Nejradši by žil někde jinde a dělal jinou práci, ale to se mu jakživo nepodaří. On i jeho matka jsou slabé povahy; a ten chlap je má v hrsti.“

Za ty dva roky, co zná učitele Prandiniho, dospěl Giuliano k přesvědčení, že je taky socialista; ale nikdo z těch, kdo ho znají, to nebere vážně. Ani jeho otec ne. „Ať si je socialista, nebo třeba anarchista,“ říká pan Giacomo, „hlavně že mi pomáhá v krámě!“ Každé ráno, když čekají na autobus s denním tiskem, komentují

oba přátelé zprávy z předešlého dne: to znamená obvykle zprávy z války. Na druhé straně hor, ve světě, vypukla válka; a oni oba doufají, že nakonec i jejich země i s údolními kolem Bílého štítu do ní vstoupí: „Jedině tak,“ říkají, „se může něco změnit. Jinak se tady nic nepohne!“

I další osoby, které mezi půl devátou a devátou ranní bývají v Rocca di Sasso na návsi, na něco čekají. Když už všichni cestující vystoupili, vytáhne řidič autobusu Ansimino ze zavazadlového prostoru balíky. Čte jména a rozhlíží se kolem sebe, aby viděl, zda je adresát přítomný. Pokud tam není, řekne nahlas: „Dejte vědět Tomu a tomu, že si má vyzvednout balík. Před čtvrtou.“

O kousek dál stranou posedávají místní starci, kteří nemají co na práci a každý den přihlížejí příjezdu a odjezdu autobusu, aby viděli, „co je nového“. A ve dveřích Alpského penzionu stojí i jeho majitel: pan Umberto přezdíváný Umberto První. Čeká na hosty. Pan Umberto je asi padesátiletý muž s šedivými, nakrátko zastřiženými vlasy a kníry, které nosí nakroucené nahoru díky nějaké speciální pomůcce, co si nasazuje před spaním, jak tvrdí kmotry.

Díky takzvané „pásce na kníry“.

Ale nadešel čas, abychom do našeho vyprávění vložili malou vsuvku. Je třeba pohovořit o něčem, co je součástí tohoto příběhu a co je nutné představit a vysvětlit, protože to v dnešním světě už neexistuje.

Je čas pohovořit o přezdívkách.

Přezdívky jsou v oné době a v oněch údolích kolem Bílého štítu nejrozšířenějším výrazem lidové tvořivosti a jsou také ukazatelem společenských vztahů uvnitř jednotlivých komunit, který by zasluhoval prozkoumat a objasnit, kdyby to ještě bylo možné. (Ale pochopitelně to už možné není.) Existují přezdívky všeho druhu: nářeční a učené, karikující a ironické, vlídné a škodolibé a na mnoho dalších způsobů. V zásadě se dělí do dvou hlavních

skupin. První tvoří přezdívky týkající se jedince jako takového (například přízvisko Pavián listonoše Gottarda), které se obvykle potomstvu nepředávají. Druhou skupinu představují přídomky, které z jakéhosi záhadného důvodu přecházejí z otce na syna a prakticky se z nich stává příjmení: jako je přezdívka Bimbam pana Gina, kterou zdědil po pradědečkovi a která by určitě přešla i na syny, kdyby nějaké měl. Do této druhé kategorie patří i přízvisko pana Giacomu Záprtek, i když v Rocca di Sasso všichni vědí, že se týká jenom jeho, a znají příhodu, která byla u jeho zrodu. V osmnácti se mladý Giacomo musel jako všichni ostatní chlápci z údolí dostavit k odvodní lékařské prohlídce; a když ho měl vojenský lékař před sebou nahého jako červa, když ho změřil a vyšetřil poslechem, když ho nechal procházet po čáře nakreslené křídou na zemi, zapsal jeho jméno do záznamu a vedle jména připojil výrazy „ploché nohy“ a „nedostatečně vyvinutý hrudník“. „V podstatě jsi takový záprtek,“ podotkl jiný důstojník, kterému pak záznam přišel do rukou; a na spodní část listu vlepil razítko ZPROŠTĚN VOJENSKÉ SLUŽBY. Spolu s Giacomem tam ten den byli na „odvodní lékařské prohlídce“ i další mládenci z našich údolí a stali se svědky jeho pokřtění. Od té doby je Giacomo pro všechny Záprtek; což je v našich údolích a v době našeho příběhu obvyklý jev. Už ne tak obvyklé je to, že takováhle přezdívka, natolik spjatá s fyzickými vlastnostmi toho, kdo ji nosí, přešla na jeho syna Giuliana, který je nejmíň o dvě dlaně vyšší než on a na rozdíl od něho kypí zdravím. Ale jak si ještě v našem vyprávění ověříme, ve věci přezdívek neexistují pevná pravidla a každý jednotlivý případ závisí na náhodě.

Tím jsme uzavřeli vsuvku ohledně přezdívek. Když autobus z Malého údolí vyložil cestující, poštu, noviny a balíky, zůstane stát před Alpským penzionem až do čtyř hodin odpoledne, kdy se zase vrací dolů. Řidič autobusu odejde, za chvíli uvidíme kam, a když se po sedmi hodinách znovu ukáže na návsi, čeká ho tam

opět hlouček lidí, kteří buď nastoupí do autobusu, nebo přinesli balíčky určené pro někoho ve městě. Předávají je řidiči a kladou mu na srdce: „Je v tom vlněný svetr pro mého syna. Dej pozor, ať ho neztratíš!“ „Tohle je zimník pro našeho vnuka, co je v internátě.“ Nebo: „Jsou v tom jablka (případně brambory) pro tchána...“

Přichází listonoš Gottardo řečený Pavián s pytlém odesílané pošty; přicházejí školní děti v doprovodu pana učitele; přicházejí, anebo už sedí na roubení terasy nad řekou, starci v očekávání nových zpráv. Ansimino všechny pozdraví a s každým prohodí pár slov. Rozdá jízdenky a vybere peníze za cestující i za balíky. Uklidní bojácné, kteří se ho ptají: „A co když se zaseknou brzdy? Co když se zasekne volant? Co s námi bude?“

„Nic se nezasekne,“ odpoví jim rázně. „Všechno to každý den kontroluju. Tak šup, nastupte si. Ať zase nepřijedeme pozdě!“

Cesty zpátky se každý bojí víc, protože je z kopce. Mezi Rocca di Sasso a Pianebasse je několikasetmetrový výškový rozdíl; a někteří cestující jdou radši až na první zastávku pěšky, než by riskovali, že si na serpentínách u Panny Marie Poblité srazí vaz. Ve chvíli odjezdu bývají ještě další problémy s těmi, kteří chtějí s sebou vézt koš s živými králíky nebo kuřaty nebo kozu na provaze. Že prý za ně zaplatí jako za balík: „Proč by ti to mělo vadit?“ ptají se řidiče. „Mám ji přivázanou.“ (Kozu.) Nebo: „Budu ho mít na klíně.“ (Koš s kuřaty nebo králíky.)

Ansimino občas ztratí trpělivost. Zakřičí: „Zvířata do autobusu nepatří. Kolikrát vám to mám opakovat?“

Předpisy to zakazujou. Nejde to!“

S novým rokem začínají přicházet do Rocca di Sasso novinky. Ne ty, na které čekají starci každý den na návsi, drobné zprávy z údolí, co tu vždycky byly a vždycky budou: kdo se oženil, kdo umřel, kdo je nemocný. Kdo utekl z domova a kdo se vrátil.

Kdo se s kým pohádal a kdo se s kým usmířil.

Přicházejí zprávy ze světa: ty velké.

Takové, co přináší pošta nebo tisk.

Zprávy z novin říkají, že válka, o které se skoro každé ráno baví pan učitel Prandini se svým přítelem Giulianem, se blíží k našemu příběhu a k našim údolím, třebaže se jich zatím nedotkla. Slyšíme ji burácet na druhé straně hor a dovedeme si i představit, jak visí nad osudy našich postav jako mračna obtěžkaná deštěm těsně před bouřkou. Už i v Rocca di Sasso si mnozí začínají klást otázku: „Vstoupíme do války? Nevstoupíme? A jestli vstoupíme, proti komu budeme bojovat?“

Zprávy přicházející poštou, to jsou dopisy od mládenců, kteří se měli po ukončení vojenské služby vrátit domů, ale nevrátí se; protože, jak píšou, „nám prodloužili vojnu. Je válka“. A taky to jsou nažloutlé obálky obsahující rozkaz, aby se ten, kdo ji obdrží, dostavil v ten a ten den v tu a tu hodinu do kasáren v městě v nížině. Mladíci z Malého údolí a ze všech ostatních údolí kolem Bílého štítu žijí v hrůze, že takovou obálku dostanou. Vojenská služba jim skončila před rokem nebo před dvěma; mysleli si, že už vůči vlasti mají jednu provzdy účty vyřízené a dluh splacený.

Nic takového.

Jednoho krásného dne, nebo abychom byli přesnější, jednoho ošklivého dne ti přijde předtištěný list s tvým jménem připsaným

rukou a svět kolem tebe se zastaví. Musíš nechat všeho, co jsi měl zrovna rozdělané: lásky, obchodu, sotva začaté práce. Musíš si sbalit batoh nebo kufr a odejít z vesnice a z údolí.

Kam, to nikdo neví. To ti řeknou na vojenské správě.

Jak to skončí, taky nikdo neví. Možná z toho vyvázneš a budeš zbytek života otravovat bližní vyprávěním o svých zážitcích z války.

Jak ses tenkrát jen zázrakem zachránil nebo jak sis jindy vysloužil jmenování v plukovním rozkaze.

Možná padneš.

Pro tuto chvíli musíš dát sbohem rodině, láskám, sám sobě. Už nejsi tím, kým sis myslel. Jsi někdo jiný: jsi ten, kdo musí svým „nadřízeným“ salutovat s rukou vymrštěnou k čelu a kdo se musí postavit do pozoru, když na něj oni promluví.

Od jedné nažloutlé obálky k druhé, od jedné zprávy k jiné přišlo do Rocca di Sasso taky jaro. Jako v normálních letech.

Na Červeném rohu a jiných horách ještě pořád leží spousta sněhu, ale v lesích už rozkvetly plané třešně a podél silnic se objevily petrklíče a konvalinky a další kvítka tohoto ročního období. V údolí už nejsou žádní mladí. Jednadvacetiletí nebo dvaaadvacetiletí mládenci, kteří se měli vrátit domů, museli zůstat v kasárnách, dokud někdo kdesi na světě nerozhodne o jejich osudu. Byli odvedeni osmnáctiletí a devatenáctiletí chlapci a pak se do vesnic a do domů takzvaných „záložníků“ začaly sypat obálky se záhlavím armády. Už si sbalili batohy třiaadvacetiletí, čtyřiaadvacetiletí a pětadvacetiletí mladíci; a dokonce i šestadvacetiletí. A nejenom svobodní, říkají ženské ve vsi, vyvalí přitom oči a bezradně rozhodí ruce, ale i ti, co jsou už ženatí a mají děti! Odešel Lorenzo přezdívaný Šmodrcha, pocházející z celé dynastie Šmodrchů, což znamená něco jako „popletové“; a pak odešli Giovanni Rejžák („kartáč na podlahu“), kterému se nedávno narodila holčička, a když nastupoval do autobusu, brečel, až nad ním

srdce usedalo; a Attilio Kaprle (asi měl něco společného s „kapa-rami“, ale kdoví?), který se měl v květnu ženit, a až do odjezdu autobusu se drželi s nevěstou za ruce a hleděli si do očí. Poslední odešel šestadvacetiletý Giorgio Podšívka z rodu Podšívků, což znamená lidé mazaní, ale taky trochu šejdíři... Každé ráno přijíždí autobus na náves a předtím troubí do široka daleka po celém údolí; hlouček lidí se nahrne k řidiči a vyptává se: „Co píšou v novinách? Bude válka?“

Ansimino pokrčí rameny. Řekne: „Ne. Pokud já vím, tak zatím se nic neděje. Ale nikdo netuší, co může nastat zítra nebo za týden.“

A pak ještě: „Když se vlády nedohodnou a bude válka, bude všeobecná mobilizace. I ten, komu je sedmadvacet jako mně, bude muset na frontu, a vy budete bez řidiče.“

Když Ansimino zmíní všeobecnou mobilizaci, rozhostí se kolem autobusu ticho. Ta dvě slova všechny děsí. Potom se ale vždycky najde někdo, kdo se zeptá: „Co znamená všeobecná mobilizace? To jako odvedou i nás staré?“

I malé kluky?“

„Ne,“ odpoví Ansimino. „Všeobecná mobilizace, pokud k ní dojde, se bude týkat mužů od osmnácti do dovršených čtyřiceti let, jedinou výjimkou jsou invalidi.“

„A kdo zastane těžké práce?“ ptají se ženské. „Kdo bude chodit do hor kácet stromy a tahat je dolů do vsi? Kdo zůstane v salaších s dobytkem?“

Kdo nám pomůže dělat mužskou práci?“

Obavy žen jsou oprávněné a vedou nás k malému zamyšlení nad základním prvkem tohoto příběhu: nad prací. V našich údolích už celá tisíciletí a ještě i v době událostí, které líčíme, není práce jenom potřeba a způsob, jak přežít: je to nařízení od Boha, o kterém se píše i v Bibli. Když zdejší Adam a Eva byli vyhnáni z pozemského ráje, to znamená ze Ztraceného údolí na druhé

straně Bílého štítu, a šli zalidňovat okolní údolí, museli se popasovat s nádhernou, leč nepřátelskou přírodou, která jim nikdy nic nedaruje. Hory nikomu nic nedarují. Ani krajinu ne; ta musí být uchovávána lidským přičiněním, chceme-li, aby zůstala, jaká je. Řeky je třeba udržovat čisté, aby se nerozlévaly, les je třeba zbavovat křovin a uschlých stromů, vše, co se pokácí, je třeba nahradit, svahy je třeba neustále vyztužovat kamennými zídkami, aby se nesouvaly. Přírodě musí člověk pomáhat svým dílem, aby nerozpoutala své síly sama proti sobě.

Kdosi před mnoha lety o tomto prostoru prohlásil: „Je to ráj, kde je většina obyvatel, ne-li všichni, odsouzena prožívat peklo.“

Často se tu pracuje v těžkých podmínkách. Na cestách a pěšínách kolem Rocca di Sasso se v době našeho příběhu stává běžně, že člověk vidí obrovský náklad dříví nebo sena, který se jakoby pohybuje sám, a teprve když se k němu přiblíží, zjistí, že pod nákladem je lidská bytost. Dvě mužské nebo i ženské nohy se napojují na tělo tak ohnuté dopředu a tak drčené tíhou toho, co vláčí, že je vlastně neviditelné. Městské děti, které sem jezdí v létě s rodiči, aby se nalokaly svěžího horského vzduchu, na to hledí ohromeně. Ptají se dospělých, jak můžou ti napohled normální lidi tahat tak obrovský náklad, a obvykle se jim dostane odpovědi: „Jsou na to zvyklí. Aby člověk dokázal unést něco takového, musí na to být zvyklý.“

Ale vraťme se k řidiči našeho autobusu. Vraťme se k Ansiminovi.

Mladý Anselmo, jemuž všichni říkají Ansimino, je chlapík vyšší postavy, než je průměr, se světle kaštanovými, skoro až plavými vlasy a šedýma, skoro až modrýma očima. Nenosí ani vous, ani knír a pořád se usmívá. (Skoro pořád.) Je to syn kováře Aurelia přezdívaného Držka, kvůli puse: není to normální pusa, je přehnaná ve všem, co provádí, v mluvení i v jídle. V Rocca di Sasso dělají Držkové už po mnoho generací kováře a jsou to místní chvastouni; jsou přeborníci v mnoha siláckých soutěžích a hlavní

hrdinové spousty legend, počínaje tou o stovce vajec natvrdo, které jako sázku spořádal Anselmův dědeček, po tu o dámách z Čajovny v Roccapianě, které jedna po druhé „prošly“ rukama kováře Aurelia, když se před svatbou loučil se svobodou. Anselmo zdědil po předcích některé jejich vlastnosti, především vynalézavost a pracovitost, ale nepřehání tak jako oni a nepouští se do nějakých nezapomenutelných chrabřích počinů; však mu taky jeho sousedi nakonec nebudou říkat Držka, budou jen používat nepravou zdobnělinu Ansimino, a ta mu zůstane jako přezdívka na celý život.

Číst, psát a počítat ho naučí pan učitel Sereno přezdívaný pro svou ošklivost Čort. Jako dítě si Ansimino sám vyrábí hračky a pořád musí něco dělat, protože nevydrží v klidu ani minutu. V devíti letech už pracuje s otcem v kovárně. Nechají ho opravovat zámky: rozmontuje je a dá všechno, kam patří. Když je nějaká součástka rozbitá, vymění ji; pokud náhradní díl nemá, vyrobí si ho z kousku plechu nebo z drátku.

Jeho otec Aurelio je s ním spokojený, ale ne tak úplně. „Ten kluk,“ říká, „má přirozený talent na to, dělat kováře. Kdyby se opíjel s dospělými nebo koukal holkám pod sukně, jako jsem to dělal v jeho věku já, byl by dokonalý.“

Byl by to pravý Držka. Takhle není nic.“

Přátelé ho utěšují: „Dej mu čas. Je ještě tak mladý! To přijde!“

Když je Ansiminovi jedenáct let, zajde jednoho dne Čort za Držkou. Řekne mu: „Tvůj kluk je nejchytřejší z celé vesnice. Jestli ho nepošleš do internátu v Roccapianě, aby pokračoval ve studiu, uděláš velikou chybu.“

Držka na něj vyvalí oči. Zeptá se: „To jako fakt?“

Promluví o tom se ženou, s Marií Užovkářkou. (U některých přezdívek člověk neví, odkud se vlastně vzaly.) Zavolají si syna a zeptají se ho: „Chceš studovat? Pan učitel povídal, že jsi ze vsi nejchytřejší.“

„Já mám chytrost v rukách,“ odpoví jim Ansimino. „Budu dělat kováře jako všichni chlapi v naší rodině.“ A pak ještě: „Co je to za život, sedět pořád nad knihami?“

Věta o „chytrosti v rukách“ se vzápětí v Rocca di Sasso proslaví. Když se mluví o Ansiminovi, všichni říkají: „Ten kluk má chytrost v rukách. To zas jo!“

Hodiny na zvonici už týden ukazují tři čtvrtě na dvanáct. Někdo poradí faráři donu Funebrákovi, ať na to povolá Ansimina: „Je to ještě kluk, ale na takovouhle fušku má fištrón.“ Kovářův syn vyleze na zvonici. Zůstane tam celé odpoledne, pozoruje strojek a dotýká se ho. Vráti se ráno následujícího dne s brašnou plnou náradí a pracuje až do oběda. Šroubuje a naklepává, odmontovává a přimontovává. Hodiny se rozejdou a lidé na návsi na ně užasle hledí. Někdo ověří čas podle svých kapesních „cibulí“. Někdo jiný ohromeně zvolá: „Šlapou jako hodinky!“

K prvnímu zvratu v životě naší postavy dojde v šestnácti, když chlapi zemře otec Držka. Ten jednoho večera jí a pije s přáteli tolik, že by to obyčejnému člověku stačilo na celý týden, a pak usne spánkem spravedlivých. Následující den vstane ráno za kurpění. Otevře kovárnu a rozdělá oheň, ale po hodině se musí vrátit domů a znovu si lehnout do postele, protože je mu „zle od žaludku“. Zavolají obvodního lékaře pro celé údolí, doktora Giovanniho Barozziho přezdívaného Klystýr, o němž se ve vsi traduje, že léčí hlavně zdravé. Když doktor Barozzi někoho takového cestou potká, zastaví ho, aby si ověřil, jestli je mu tak dobře, jak vypadá. Nadzdvihne mu víčko a podívá se na bělmo. Zeptá se ho: „Jíš pořádně?“

Spíš dobře?

Chodíš pravidelně na stranu? Chci říct: každý den?“

Když má však před sebou někoho opravdu nemocného, tedy staré lidi nebo ty, kterým je vážně zle, octne se náš lékař viditelně v nesnázích. Pronese: „Ajajaj!“ A pak ještě: „Tohle nevypadá

dobře.“ Čímž vyděsí nejen nemocného, ale i příbuzné. Ti se ho hned tiše ptají: „Je to vážné?“

V tu chvíli si doktor uvědomí, že je doktor. Odpoví: „Ale ne, kdepak!“ a předepíše pacientovi klystýr. Nebo zažívací sodu. Nebo nějaké bylinkové thé.

A takhle umírají nemocní v Rocca di Sasso. Mezi jedním klystýrem a druhým. Mezi jednou sklenkou zažívací sody a druhou.

Mezi jedním bylinkovým thé a druhým.

A takhle umře i chudák Držka. Doktor Barozzi se ho nejdřív zeptal, co večer předtím snědl, pak pozvedl obočí, zvolal: „A hrome!“ načež mu předepsal dvojitý klystýr „na osvěžení“. Diagnóza pochopitelně zněla „zažívací potíže“. Ve skutečnosti chudák Držka bojuje s infarktem: a zemře po jednom dni agónie a po druhém dvojitým klystýru. Na hřbitov ho doprovodí celá ves. Ženské prohlašují: „V podstatě to byl správný chlap.“ Muži si říkají: „Co si teď počneme bez kováře?“

A přitom kovář v Malém údolí je pořád a ještě tu pár let bude. Je to Ansimino, který každý den otevírá otcovu kovárnu a dělá všechno co on, jen to není Držka jako on; pak ale ve dvaceti musí kovárnu zavřít a jít na vojnu. A právě na vojně dojde v životě naší postavy k druhému zvratu, tentokrát rozhodujícímu. Dojde k setkání s automobily: v tomto specifickém případě s vojenskými nákladáky.

Ansiminovo vzplanutí pro vozy je bouřlivé a okamžité, je to láska na první pohled. Mladík s chytrostí v rukách je neodolatelně přitahovaný ke strojům, které se pohybují samy od sebe a převáží vše: lidi i zboží, a líp a rychleji než koně. Nechá si vysvětlit, jak fungují; otevře je a celé hodiny je zkoumá, natažený pod koly; nebo si vyleze nahoru na kapotu. Získá povolení je řídit a posléze i opravovat, když se porouchají. Stane se z něho plukovníkův řidič a odborník na motory pro celý pluk, kterého vysílají, aby vypomohl ve složitých případech u posádek v jiných

městech. Po vojenské službě ho přijmou v jednom dopravním podniku v Roccapianě, Callone & Rossi, jako řidiče prvního (a jediného) autobusu ve Velkém údolí, který zajišťuje obslužnost mezi okresním městem a vesnicemi roztroušenými po svazích Bílého štítu. Jelikož žije ve městě, slyší hovořit o novém náboženství: o náboženství práce. Jednou dopoledne za ním přijde skupina „soudruhů“ (tak si mezi sebou říkají vyznavači nového náboženství) a pozvou ho na oslavu prvního máje s rudými prapory na náměstí. Řeknou mu: „Je to náš svátek. Svátek pracujících!“

„Oslavím ho,“ odpoví jim Ansimino, „tak jak ho slavil můj táta a můj děda. Prací.“

V této době bydlí naše postava v Roccapianě v pokoji nad garážemi autobusů a do vesnice se vrací jen zřídka; nedovolují mu to pracovní směny a nechce se mu poslouchat reptání matky Marie Užovkářky. Ráda by ho přemluvila, aby se vrátil a dělal kováře; ani pořádně neví, co znamená „řidič autobusu“, protože nikdy žádný autobus neviděla. „Kdyby tak ještě žil Aurelio,“ říká synovi, „nedovolil by ti, abys nechal řemesla a honil se za novotami. Tvůj otec by z toho byl nemocný!“

Když vede Maria Užovkářka takovéhle řeči, Ansimino se rozesměje. Někdy ji chytne kolem pasu a zvedne ji, co nejvýš může. Ona se snaží vymanit a chce dolů, a on jí odpoví: „Automobily jsou budoucnost světa, to si zapiš za uši! Kdyby starý Držka ještě žil, jak říkáš, dělal by dál kováře, ale taky by si uvědomoval, že se spousta věcí mění a že člověk nemůže žít v minulosti. Taky by ho zajímalo, jak jsou automobily udělané a jak fungují.“

Maria Užovkářka má ale ještě jednu starost. Říká synovi: „Je načase, abys začal myslet na zadní kolečka,“ což znamená přibližně: Je načase, aby sis našel slušnou dívku a oženil se.

Takhle to nějakou dobu pokračuje, až dojde ke dvěma novinám. První novinou je, že se podnik Callone & Rossi rozrostl a že

naši postavu pošlou vozit pasažéry do Malého údolí. Bývalé zázračné dítě z Rocca di Sasso, chlapec schopný v patnácti letech opravit věžní hodiny, se každý den vrací do svého údolí a mezi příjezdem a odjezdem autobusu otevře vždycky kovárnu, k radosti své matky i všech místních. Každý den od pondělka do soboty, zatímco autobus stojí na návsí, dělá Ansimino od půl desáté dopoledne do půl čtvrté odpoledne kováře. Pak se vrací do města; a když odveze autobus do garáže, zkontroluje motor a životně důležité součásti vozu, převlékne se a jde na večeři s ostatními řidiči z podniku do jednoho hostince pod Svatou horou. Občas se ho někdo zeptá: „Neunavuje tě dělat dvě řemesla, kováře a řidiče, a makat dvanáct hodin denně?“

„Ne,“ odpovídá Ansimino přesvědčeně. „Unavovalo by mě, kdybych mezi příjezdem a odjezdem neměl co dělat. Celé hodiny sedět s rukama v klíně: to by byla nuda!“

A pak, “ dodává, „musím si něco naspořit. Budu se ženit.“

A to je skutečně další novina. Ansimino má milou, a když má v neděli kovárna zavřeno, věnuje jí svůj volný čas. Jeho milá se jmenuje Virginia, je jí devatenáct let a každý víkend se vrací do Rocca di Sasso, kde žijí její rodiče, ale jinak pracuje jako učednice v jednom krejčovství v Roccapianě. Chlapi ve vsi říkají, že je to nejkrásnější dívka z údolí, a pokud jsou bez manželek a zahlédnou ji na ulici, mají různé komentáře. Dali jí přezdívku Třasořitka, což je lidový název jednoho ptáčka (konipase) a znamená, že natrásá zadkem. Kmotry ovšem tvrdí, že je to „fajnovka“, zhýčkaná a náladová dívka; a skutečně, když se svým snoubencem mluví o svatbě, nadchne se vždycky jen pro detaily. Koho pozvou na svatební hostinu a koho ne; co bude mít na sobě nevěsta a co ženich. Důležitější věci ji nezajímají nebo jí jsou dokonce na obtíž. Když se Ansimino pokusí převést hovor na to, kde budou bydlet, nebo když se snaží vymyslet datum svatby, zakaboní se a kroučí hlavou: „Není spěch!“

Na to máme ještě spoustu času!“

Jako řádní snoubenci se Ansimino a Virginia ukazují spolu každou neděli na mši v jedenáct: na té „hlavní“, kterou slouží farář don Ignazio. Obědvají u jeho matky nebo u jejích rodičů a pak zůstanou spolu a věnují se lásce, dokud pro oba nadejde čas vrátit se autobusem do města. (On jako řidič a ona jako cestující se zaplacenou jízdenkou.)

Poznámka k výrazu „věnovat se lásce“.

V době našeho příběhu věnovat se lásce rozhodně neznamena mít sexuální styk. Ani ve snu! Žádná slušná dívka v našem údolí i ve všech údolích všech řek, které stékají na tu či onu stranu Alp, by nepřenesla přes srdce, aby se snoubenci oddala před svatbou. Pokud se to stane, a taky že se to opravdu stává, bývají z toho jen mrzutosti. Dívce hrozí, že o snoubence přijde; když dostal takzvaný „důkaz lásky“, může ji považovat za snadno dostupnou ženu, ne-li rovnou za couru, a bude koukat se jí zbavit. Je tu riziko, že otěhotní a bude mít nemanželské dítě, se všemi důsledky, které to přináší. Proto se v těchto údolích věnují snoubenci lásce tak, že zajdou někam do ústraní, bez rodičů (a už v tom je kus troufalosti), aby si povídali o soukromých věcech. Svěřují si tajnosti a někdy se dokonce pohladí nebo se políbí: ale jen tak povrchně, a dávají si dobrý pozor, aby nezašli dál. Sex přijde až po svatbě a bude pravidelný a takříkajíc udržovaný pod kontrolou rodičími se dětmi.

Za jasných dní je Bílý štít vidět z nížiny na vzdálenost několika set kilometrů. Je to stěžejní bod, od něhož se už celá tisíciletí odvíjejí příběhy lidí žijících v této části světa. Je to náš opěrný bod ve vesmíru: „Nacházíte se zde.“

Nacházíme se zde.

Pod Bílým štítem, nebo abychom byli přesnější, na jeho svazích stojí vesnice Oro, zvaná tak kvůli dolům, jejichž zásoby zlaté rudy a jiných kovů jsou dnes prakticky vyčerpané. Když sestoupíme o něco níž, narazíme postupně na spoustu dalších vesnic, které nemá smysl vyjmenovávat, protože v našem vyprávění nehrají žádnou roli, jsou jen součástí jeho scenérie. Dole na konci údolí je o něco výš nad nížinou městečko Roccapiana, ležící uprostřed všeho, co ho obklopuje, a hora plná kostelů.

Svatá hora.

Kostely tu jsou všude.

At se podíváme z kterékoli strany do jednotlivých údolí, která tvoří pozadí našemu příběhu, vidíme kaple a kapličky, kostely a kostelíky, modlitebny, svatostánky a svatyně, na každém volném prostranství a dokonce i v těch nejvyšších položených a nejhůř přístupných místech, kde by dnes nikdo neočekával, že tam najde církevní stavbu.

Kostely, kostely, samé kostely.

Generace za generací, století za stoletím vynakládali lidé, kteří se narodili a žili v těchto horách, většinu své energie a svých peněz na výstavbu nespočetných budov, v nichž nikdo nebydlí a které se až na pár výjimek užívají jen zřídka dokonce i k modlitbám.

Zbytečné stavby, když se to tak vezme.